

DE GEHEIME ERFENIS

**Hoe drie generaties christenen
in Noord-Korea het belangrijkste in
hun leven aan elkaar doorgaven**

Het verhaal van de familie Bae
Door Eric Foley

De geheime erfenis

Engelse titel: These are the Generations

© 2012 Seoul USA

Geschreven door Eric Foley, in samenwerking met SDOK

Nederlandse vertaling: D&DJ communicatie, www.dendj.nl

Vormgeving en opmaak: D&DJ communicatie, www.dendj.nl

Coverfoto: © Eric Lafforgue / Alamy

© 2012 SDOK

(Stichting De Ondergrondse Kerk)

Postbus 705

4200 AS Gorinchem

Tel. 0183 561186

www.sdok.nl

info@sdok.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Een speciale uitgave van periodiek *STEM van vervolgte christenen*

Jaargang 35, nr. 6, oktober 2012

WOORD VOORAF

Als vader van drie jonge kinderen is er een vraag die me veel bezighoudt: hoe draag ik aan mijn kinderen over wat de cruciale rol is van het Woord van God, als leidraad voor ons leven? Ik zoek telkens naar manieren om de opdracht van Deuteronomium 6:6-7 in praktijk te brengen:

Deze woorden, die ik u heden gebied, moeten in uw hart zijn. U moet ze uw kinderen inprenten en erover spreken, als u in uw huis zit en als u over de weg gaat, als u neerligt en als u opstaat.

In Noord-Korea, het meest gesloten land ter wereld, is deze opdracht vele malen moeilijker. De Bijbel en elke uiting van het christelijk geloof zijn absoluut verboden. In *De geheime erfenis* vertelt de familie Bae hoe de weinige puzzelstukjes van het christelijk geloof die ze bezitten drie generaties lang werden gekoesterd en doorgegeven.

Dit boekje geeft niet alleen een eerlijk en uniek beeld van het leven en de worstelingen van Noord-Koreaanse christenen. Het spoort ons ook aan om God te danken voor alle mogelijkheden die wij hebben in ons persoonlijk leven, in ons gezin, in onze kerk om vrijuit bezig te zijn met de dingen van Gods Koninkrijk. Laten we die ruimte benutten!

Edwin Baelde
Directeur SDOK

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	7
Hoofdstuk 1 – De stem	
Meneer Bae vertelt over zijn grootvader	18
Hoofdstuk 2 – ‘Hananim!’	
Meneer Bae vertelt over zijn eigen leven	38
Hoofdstuk 3 – Een pionier	
Meneer Bae vertelt over zijn moeder	76
Hoofdstuk 4 – Gevouwen handen	
Mevrouw Bae vertelt over haar eigen leven	90
Hoofdstuk 5 – Immanuel	
Mevrouw Bae vertelt over de vlucht uit Noord-Korea	120
Nawoord	152
Voetnoten	158
Over SDOK	160

INLEIDING DOOR DE AUTEUR

Als mijn vrouw en ik ergens over Noord-Korea spreken, vragen mensen ons altijd wat ze het beste kunnen bidden voor Noord-Koreaanse christenen. We besloten die vraag aan verschillende christenen in Noord-Korea te stellen. Hun reactie was steeds hetzelfde: "Bidden voor ons? Wij bidden voor jullie! Christenen in het Westen hebben zoveel rijkdom, vrijheid en macht. De meesten van hen hebben nog niet ervaren wat het is om helemaal op God teruggeworpen te worden."

Het verhaal van meneer en mevrouw Bae laat zien dat christenen in Noord-Korea niet op zoek zijn naar medelijden en ook niet krampachtig verlangen naar vrijheid. Ze verlangen ernaar om God beter te leren kennen, ondanks de grote gevaren die dit met zich meebrengt.

Want ze leven in een maatschappij die erop gericht is om alle christenen uit te roeien.

Wij vinden het misschien vreemd dat Noord-Korea zoveel moeite doet om van christenen af te komen. Wat hebben ze immers te vrezen? Met meer dan 1,1 miljoen soldaten heeft het land het op drie na grootste leger ter wereld.¹ Noord-Korea beschikt over meer elitetroepen dan de Verenigde Staten en China.² Bang voor economische sancties hoeven ze ook niet te zijn: tachtig procent van de economie bestaat uit zwarte handel.³ Jaarlijks verdient het land ruim een miljard dollar aan illegale drugshandel en het witwassen van geld.⁴ Daarin is de verkoop van wapens nog niet eens meegenomen. Dus waarom doet Noord-Korea zo hard zijn best om christenen te doden?

Om die vraag te kunnen beantwoorden, moeten we eerst van het idee af dat het communistische Noord-Korea een goddeloos land is. Dat is namelijk niet waar. Sterker nog: Noord-Korea is vrijwel zeker de meest religieuze plek op aarde. En ik denk dat de religie van Noord-Korea veel christenen bekend voorkomt.

De religie van Noord-Korea, die ze zelf graag ideologie noemen, wordt *Juche* genoemd. Dit betekent letterlijk 'zelfredzaamheid'.⁵ Elke week moeten alle Noord-Koreanen bij elkaar komen voor zogenaamde zelfkritieksessies.⁶ In elk dorp zijn hiervoor speciale gebouwen neergezet.

Juche heeft zelfs zijn eigen drie-eenheid: Kim Il Sung,

zijn vrouw en zijn zoon Kim Jong Il.⁷ De verering van deze laatste is na zijn overlijden – en de machtsovername door zijn zoon Kim Jong Un – niet afgenomen. In de zelfkritieksessies zingen de Noord-Koreanen uit een liedboek met zeshonderd lofzangen op Kim Il Sung en Kim Jong Il.⁸ In 1998 deed Noord-Korea een poging om deze lofzangen te delen met de rest van de wereld. Het regime lanceerde een satelliet om deze liederen non-stop te kunnen uitzenden. Helaas voor de Noord-Koreanen stortte de satelliet neer.⁹

Als Noord-Koreanen bidden, kijken ze eerbiedig naar foto's van hun leiders, die in ieder huis aan de mooiste muur moeten hangen.¹⁰ De eerste Kim, Kim Il Sung, stierf in 1994, maar de Noord-Koreanen noemen hem nog steeds president. Ze zien hem als onsterfelijk en als de god van Noord-Korea.¹¹ Een Chinese journalist vroeg eens aan een jonge Noord-Koreaanse student of hij op een vast moment van de dag, bijvoorbeeld voor het slapen gaan, met Kim Il Sung sprak en of hij ook terugpraatte. De student antwoordde bevestigend.¹²

Het verhaal gaat dat Kim Jong Il is geboren in een eenvoudige blokhut op een besneeuwde winterdag. Toen hij werd geboren, verscheen er aan de hemel een ster. Een verslaggever schreef eens: "Het enige wat nog ontbreekt, zijn de drie koningen en hun kamelen."¹³

Als Juche u in de oren klinkt als een slechte imitatie van het christendom, kunt u misschien begrijpen waarom

Noord-Korea zo fel gekant is tegen het christendom. Alleen het christendom kan Juche ontmaskeren als een frauduleus geloof. En dat is precies de reden waarom Noord-Korea altijd zo zijn best heeft gedaan om de christenen in het land uit te roeien.

In Noord-Korea werd het christendom eerder geïntroduceerd dan in Zuid-Korea. In 1941 waren er volgens schattingen driehonderdduizend Noord-Koreaanse christenen.¹⁴ Het eerste christelijke bloed op Noord-Koreaanse bodem vloeide tijdens de Japanse bezetting. Van 1910 tot het einde van de Tweede Wereldoorlog waren de Japanners de baas in Korea. Zij eisten dat iedereen zou buigen voor de Japanse Shinto heiligdommen. Christenen die dit weigerden, werden genadeloos vervolgd. Sommige christenen vluchtten de grens over naar noordoost-China. Maar de macht van het Japanse keizerrijk reikte steeds verder, waardoor de Koreaanse christenen ook in China niet veilig waren.

Na de bevrijding van Korea werd het land verdeeld in noord en zuid. Het noorden kwam onder toezicht van de Sovjet-Unie. Christenen in het noorden verzetten zich tegen de communistische invloed. Aanvankelijk waren ze met zo'n groot aantal dat ze sterk genoeg waren om weerstand te kunnen bieden. Kim Il Sung had snel door dat hij, om het communisme uit te kunnen breiden, het christendom moest uitbannen.

In 1946 begon de Noord-Koreaanse regering de kerk

aan te vallen, in eerste instantie op financieel gebied. Bij de invoering van landhervormingen werden de eigendommen van christenen in beslag genomen. In 1949, terwijl het noorden zich voorbereidde op een oorlog met het zuiden, gaf Kim Il Sung opdracht om iedereen te arresteren die religieuze bijeenkomsten bezocht. Opnieuw werd er bloed van christenen vergoten. Vele duizenden gelovigen, van wie we de verhalen nooit zullen horen, leden omwille van Christus.

Na de oorlog werd elk kerkgebouw in Noord-Korea gesloopt of in gebruik genomen als 'Kim Il Sung onderzoekscentrum' – de plaats in ieder dorp waar de inwoners worden onderwezen over de Grote Leider en hem aanbidden. Christenen die tijdens de oorlog niet naar het zuiden waren ontsnapt, werden bestempeld als contrarevolutionairen. Ze werden in het openbaar geëxecuteerd of gevangengezet in werk- of concentratiekampen. In 1959 begon de overheid anti-christelijke literatuur te propageren. 'Waarom ontkennen wij religie?' was zo'n boek. Er stond onder meer in:

De oorlogen van de afgelopen drie jaar zijn gevoerd in de naam van God en geleid door Amerikanen, die door hun onmenselijke gedrag hebben aangezet tot massamoord, brandstichting en plundering. Dit bewijst dat religie de oorzaak is van al deze dingen.

In de loop van de jaren zestig werden steeds meer christenen in Noord-Korea geëxecuteerd. Ze kregen de schuld van de oorlog en werden bestempeld als samen-

zweerders met de gehate Amerikanen. De officiële kerk werd in enkele jaren tijd compleet vernietigd. De weinige christenen die overbleven, zochten elkaar op in ondergrondse kerken, om zo hun geloof levend te houden.

Het was onmogelijk om de ondergrondse kerken formeel te organiseren. Elke aanwijsbare link tussen gelovigen kon dodelijk zijn. Pastorale ondersteuning en toezicht waren onmogelijk. De meeste christenen kwamen in het geheim samen in de familiekring. De christenen van voor de Koreaanse oorlog – die nog degelijk waren toegerust – werden steeds ouder. De gemiddelde leeftijd van christenen was ruim zestig jaar. Het enige wat zij hadden, waren een paar beschadigde Bijbels en wat kruisen. Ouders konden zelfs niet met hun kinderen over God spreken. Als ze dat wel deden, bestond het risico dat de kinderen op school hun mond voorbij zouden praten, waardoor de christelijke identiteit van de familie bekend zou worden. En dan kon het hele gezin worden opgepakt. Kinderen onder de vijftien jaar wisten zodoende helemaal niet dat hun ouders christen waren.

In de tachtiger jaren opende Noord-Korea een eerste schijnkerk, om buitenlandse bezoekers te laten denken dat christenen vrij waren om hun geloof te belijden. In zorgvuldig geënceneerde diensten van de zogenaamde 'Koreaanse Christelijke Stichting' kwam een kleine groep door de staat opgeleide acteurs samen. Zij zongen bewerkte psalmen die in de jaren dertig gezongen werden in de Presbyteriaanse Kerk van Korea. In 1984 vertaalden

en drukten de Noord-Koreaanse communisten een klein aantal Bijbels en een nieuw liedboek. In 1988 bouwden zij een kerk om de schijnvertoning compleet te maken. In 1989 werden er nog twee schijnkerken, *Bongsu* en *Chulgol*, geopend. Daarin werden allerlei christelijke activiteiten georganiseerd, zoals kerst- en paasvieringen, als er tenminste buitenlandse bezoekers waren.¹⁵

Maar naast deze misleidende pogingen van Noord-Korea kwamen in deze periode ook echte religieuze activiteiten op gang. Dat kwam doordat in China meer vrijheid ontstond. In de vroege jaren '90 trokken etnisch Koreaanse christenen, die in China woonden, Noord-Korea in om het Evangelie te verspreiden. Ze werden daartoe gemotiveerd door Zuid-Koreaanse zendelingen.

Tijdens de *March of Tribulation* – de periode van vreselijke hongersnood midden jaren negentig – vluchtten honderdduizenden Noord-Koreanen het land uit. Ze kwamen terecht in China en Rusland, waar velen van hen door zendelingen tot Christus geleid werden. Veel van deze vluchtelingen keerden later terug naar Noord-Korea, met de visie om de Noord-Koreaanse kerk weer op te bouwen.

Het aantal ondergrondse christenen groeide, maar daarmee ook het aantal martelaren. Noord-Korea beschuldigde deze nieuwe christenen bij terugkomst van spionage en arresteerde ze. Een speciale afdeling van de overheid onderzocht iedere zaak en baseerde zich daarbij op informatie van andere burgers, die uit angst voor de

overheid hun buren verraadden. Na zo'n onderzoek werd iemand in het openbaar geëxecuteerd of naar een concentratiekamp gedeporteerd.

Vandaag de dag kan de regering niet meer voorkomen dat Noord-Koreanen in aanraking komen met het Evangelie. Het gaat niet goed met het land en Kim Jong Un heeft veertigduizend Noord-Koreanen naar veertig verschillende landen uitgestuurd om daar te werken en het broodnodige geld te verdienen voor het land.¹⁶ Naast het buitenlandse geld nemen zij ook het Evangelie mee terug. Desondanks kunnen Noord-Koreanen nog steeds onmogelijk openlijk hun geloof belijden, tenzij ze het land ontvluchten en in een ander land asiel aanvragen. In de meeste gevallen is dit Zuid-Korea.

Er wonen momenteel meer dan drieëntwintigduizend Noord-Koreaanse vluchtelingen in Zuid-Korea.¹⁷ Minder dan één procent van hen weet van het bestaan van christenen in Noord-Korea. Van de vluchtelingen die christen zijn, kwam het merendeel pas in China in aanraking met het Evangelie. Velen zetten zich in om – met hulp van christelijke organisaties – hun vaderland met het Evangelie te bereiken. Volgens de meest betrouwbare schattingen wonen er momenteel ongeveer honderdduizend ondergrondse christenen in Noord-Korea.

Dat is in het kort het verhaal van christenen in Noord-Korea. Dit zijn de feiten en de details die we kennen. In de afgelopen tien jaar hebben de uitvoerend directeur

van Seoul USA, mijn vrouw Hyun Sook en ikzelf dit verhaal overal ter wereld verteld.

Maar vorig jaar gebeurde er iets bijzonders. Nu ik het opschrijf, verwonder ik me er weer over. We ontmoetten namelijk een echtpaar - uit veiligheidsoverwegingen zullen we hen *meneer en mevrouw Bae* noemen – dat over hun familie vertelde. En hun familie had dit hele verhaal meegemaakt. Van de Japanse vervolging tot het ontstaan van de Noord-Koreaanse staat. De jaren van absolute isolatie en terreur en de komst van Chinese zendelingen. En aan het eind van het verhaal waren ze aangekomen in Zuid-Korea, waar zij hun verhaal konden delen met de rest van de wereld. Het is een familieverhaal over wonderlijke voorzienigheid en dreigende hongerdood. Over het kwaad overwinnen en verliezen van het kwaad. Het is een verhaal over geloof dat zo sterk was dat het dorpen op hun grondvesten deed schudden. En over geloof dat zo stil was, dat het ongezien standhield onder het altijd toezien oog van de Noord-Koreaanse staat.

Het verhaal van de familie Bae laat zien hoezeer de ondergrondse kerk in Noord-Korea verschilt van andere kerken – en hoe mooi en inspirerend zij is. Jarenlang is ons het (onjuiste) beeld voorgehouden van de ondergrondse kerk in Noord-Korea als een extreme variant van de ondergrondse kerk in China. Een kerk waar christenen 's nachts met hun Bijbel onder de arm over straat sluipen, schichtig over hun schouder kijkend, op weg naar geheime samenkomsten in grotten en huizen.

Dit verhaal, waarin we kennis maken met bijna honderd jaar kerk in Noord-Korea, laat ons zien dat de werkelijkheid heel anders is. U zult zien dat we de Noord-Koreaanse ondergrondse christenen kunnen vergelijken met mensen die een handjevol beschadigde en verkleurde puzzelstukjes hebben gekregen. Ze weten dat ze van onschatbare waarde zijn, maar ze hebben nog nooit het deksel van de puzzeldoos gezien. Ze weten dus niet wat ze te zien zouden krijgen als ze alle puzzelstukjes hadden. Ze bewaken de puzzelstukjes met hun leven. Ze wijden hun hele leven aan het begrijpen en doorgeven van de puzzelstukjes, aan het zoeken naar nieuwe stukjes en naar informatie over het deksel van de puzzeldoos.

De meeste Noord-Koreaanse christenen van wie u de verhalen kunt lezen, zijn niet als deze familie. Zij hebben pas na hun vlucht, in China, over Christus gehoord. Daarna namen ze hun getuigenis mee terug naar Noord-Korea. De familie Bae is van een andere categorie christenen. Zij zijn het overblijfsel, geboren uit martelaren en erfgenamen van het geloof dat hun voorouders al aanhingen. Ze zijn bewakers van het Evangelie in de donkerste uithoek van de wereld. Ze horen bij de zeven-duizend aan wie God de bijna onmogelijke taak gaf om nooit te knielen voor de Baäl¹⁸, in waarschijnlijk het meest idolate land in de menselijke geschiedenis.

“Dit zijn de generaties”, somt het boek Genesis hoofdstuk na hoofdstuk op. Zo zijn dit de generaties van de Noord-Koreaanse kerk. Dit zijn de generaties van wie

we vrijwel niets wisten, behalve enkele data, details en statistieken. Maar nu verschijnen deze generaties aan ons als in een kleurenfilm. Niet als heiligen, maar als zakenmensen en bakkers, als gevangenen en profeten, als evangelisten en als onzichtbare pijlers van een onwankelbaar koninkrijk.

Meneer en mevrouw Bae hebben een missie, maar het is niet hun eigen missie en het is ook niet bij hen begonnen. Het is een vertrouwen dat ze erfd, het belangrijkste wat ze hebben, iets waaraan ze begonnen zijn en wat ze willen afmaken. Wat me verwondert – en nederig maakt – is de grote trouw die ze hebben laten zien, ondanks het feit dat ze veel minder puzzelstukjes hadden dan ik. Om van het deksel van de doos nog maar niet te spreken.

Ik hoor nog steeds de reactie van de Noord-Koreaanse christenen op onze vraag enkele jaren geleden. “U bidt voor ons? We bidden voor u!” Wij hebben alle puzzelstukjes en zelfs het deksel van de doos. Zij hebben soms een enkel verkleurd en verkreukeld puzzelstukje, dat ze wanhopig maar eerbiedig vasthouden. Maar zij vertrouwen op de Puzzelmaker, op een manier die ik nog moet leren. Met al mijn betrekkelijke rijkdom, vrijheid en macht ben ik te vaak verblind door teveel puzzels om te zien dat er slechts Eén is die er echt toe doet.

Eric P. Foley, directeur Seoul USA

22 juni 2012

Seoul USA is de zusterorganisatie van SDOK in Zuid-Korea

1. MENEER BAE VERTELT OVER ZIJN GROOTVADER

De stem

Sommige geloofsverhalen zijn zo bijzonder dat je meteen benieuwd bent naar de afloop. Het verhaal van mijn grootvader is zo'n verhaal. Ik was elf toen mijn grootvader overleed. Keer op keer smeekte ik mijn grootmoeder om over hem te vertellen. En dat deed ze. Tijdens donkere winteravonden fluisterde ze steeds opnieuw zijn verhalen. Al wisten we allebei dat het vertellen van die verhalen, en zelfs het luisteren ernaar, onze familie in groot gevaar kon brengen.

Jaren later, toen ik een jaar lang gevangen zat en van 's ochtends tot 's avonds onbeweeglijk op de koude vloer moest zitten, haalde ik me deze verhalen elke dag voor de geest. Door te proberen me de verhalen tot in de kleinste details te herinneren, kwam ik de dag door. Tegenwoor-

dig werk ik bij een autowasstraat in Zuid-Korea. En nog steeds zijn het mijn grootvaders verhalen die komen bovendrijven wanneer mijn gedachten afdwalen.

Ik wilde wel dat u mijn grootvader gekend had. Als ik begin te vertellen over zijn leven – hoe God tot hem sprak met oorverdovende stem, hoe hij zijn dorp keer op keer redde door raadselachtige opdrachten uit te voeren, hoe hij evangeliseerde onder rovers en vijandelijke soldaten en zijn lichaam in de strijd wierp om te voorkomen dat de kerk verwoest werd – zult u vast direct willen doorbladeren naar het einde van dit hoofdstuk, om te lezen hoe dit afloopt. Daarom begin ik meteen maar met het slot:

Daarom verbrandde mijn grootvader alle Bijbels, precies zoals God hem had bevolen, en was daarmee de Noord-Koreaanse autoriteiten te slim af.

En het Evangelie bleef zich verspreiden.

Dit klinkt waarschijnlijk als een heel ongebruikelijk einde van een verhaal over christelijke trouw door generaties heen. Maar Noord-Korea is ook een heel gewoon land. In Noord-Korea is trouw een kostbare deugd, niet iets wat christenen er even bij doen, naast alle andere christelijke dingen.

Christenen zetten zich met hun hele hart, ziel, lichaam en kracht in om trouw te zijn, vaak ten koste van hun

eigen leven. Dat betekent dat onze verhalen vaak heel bijzonder beginnen en minstens zo bijzonder eindigen. Zo ook dit verhaal.

Het verhaal van mijn grootvader begint overigens niet in Noord-Korea, maar in China. In de tijd dat dit verhaal speelt, waren Noord-Korea en Zuid-Korea er nog niet. Er was één Korea, dat wreed overheerst werd door het Japanse rijk. Dat rijk raasde in die tijd over China als een allesverwoestende tyfoon. Het zal u verbazen hoe mijn grootvader in opdracht van God overeind bleef in die storm, en hem zelfs wist te stillen in de Naam van Jezus.

Als u dit leest, lijkt mijn grootvader misschien een legende, een geloofsheld. Voor mij was hij echter gewoon 'grootvader', de vader van mijn moeder en een ouderling in de kerk. Boven alles was hij een dienaar van God in een zware tijd op een moeilijke plaats.

Mijn grootvader was een liefdevolle, oprechte en intelligente man. Hij werd altijd omringd door veel mensen en ik herinner me de gezichten van de mensen die hem begroetten bijna beter dan zijn eigen gezicht. Ik voelde altijd een soort trots als ik zag hoe belangrijke mensen mijn grootvader behandelden. Mijn grootvader was echter geen hoogmoedige man, integendeel. Hij hielp mensen in nood, bemoedigde hen en spoorde hen altijd aan om te blijven geloven.

Voor mijn familie lijkt die periode nu een soort vluchtige

droom. Was er echt een tijd dat onze familienaam geëerd werd? Naar de mens gesproken waren het gouden jaren. Maar mijn grootvader vertelde dat God *altijd* voor ons zorgde, ook als het ons niet voor de wind ging en ons leven uitzichtloos leek.

De eerste keer dat mijn grootvader de stem van God hoorde, was tijdens de Tweede Wereldoorlog. In die tijd was vooral het geluid te horen van de oprukkende tanks en het mortiervuur van de Japanners. Die trokken steeds verder China binnen en kwamen ook in het noordoostelijk deel van China, waar mijn familie woonde. De Japanners onderdrukten de Chinezen nog meer dan de Koreaanse kolonisten die in dit gebied woonden. Chinezen waren onbeschaafd en smerig, vonden ze. Koreanen net iets minder.

Mijn grootmoeder vertelde dat mijn grootvader een paar dagen had gevast toen hij God zijn naam hoorde roepen. De stem was zo luid dat al het andere geluid erdoor overstemd werd. "Sung Do! Sung Do! Sung Do!", donderde de stem. "De Japanners zullen je geen kwaad doen. Ga naar ze toe."

Naar die barbaren toe? Die christenen opjoegen en vermoordden, en hun kerken verwoestten? Dat moest hij verkeerd hebben gehoord. Dus vastte en bad hij verder. Maar de stem herhaalde de boodschap drie of vier keer. Grootvader kon niet langer ontkennen dat het God was die tot hem sprak. Daarom stopte hij met vasten. Hij besloot te blijven en een relatie met de Japanners op te bouwen in plaats van voor ze te vluchten.

Waanzin. Dat moeten de Japanners gedacht hebben toen ze op een dag kwamen om de plaatselijke kerk te verwoesten. En ook de voorganger van de kerk, die zich verstopt had, zal dat gedacht hebben. Daar stond mijn grootvader. Hij blokkeerde de deuropening van de kerk met zijn lichaam terwijl hij de Japanners opriep het gebouw ongemoeid te laten. Hij sprak tegen hen alsof het vrienden waren. Als mijn grootmoeder dit verhaal vertelde, vroeg ik me altijd af waar grootvader zo goed Japans had geleerd. En de Japanse soldaten die de kerk kwamen vernietigen, zullen zich dat ook hebben afgevraagd.

De Japanners waren stomverbaasd om een menselijk schild te zien. En dan ook nog een Japans sprekend schild. "Eén van die smerige lui spreekt Japans!" zeiden ze tegen elkaar. Met hun bijlen en sloophamers in de hand bleven ze staan en ze luisterden naar mijn grootvader, die in perfect Japans uitlegde waarom christenen in de kerk bij elkaar kwamen en wie God was. Hij riep ze op om zich te bekeren en om zich door Christus voor eeuwig met God te verzoenen. Mijn grootmoeder vertelde dat op die dag veel Japanse soldaten christen werden. En het kerkgebouw bleef staan.

Een deel van de christenen was al weggevlucht uit het dorp, maar anderen bleven vanwege mijn grootvader. Hoewel hij niet de voorganger was, luisterden ze naar hem. Ze noemden hem 'Vriend van Jezus' en dat bleef zijn bijnaam voor de rest van zijn leven.

Ik vraag me af of mijn grootvader er blij mee was dat Hij Gods stem kon horen. Want iedere keer als de stem tot hem sprak, stond er iets ergs te gebeuren. Het betekende ook altijd dat mijn grootvader iets moest doen wat volledig tegen het gezonde verstand inging. Ik kan me dan ook voorstellen dat hij huiverde toen de stem opnieuw tegen hem begon te spreken. Het was niet lang nadat God hem had gebruikt om de kerk te redden. De stem zei: "Als je wilt voorkomen dat de mensen in je dorp sterven, verlaat het dorp dan en ga aan het werk." Aan het werk? Hij vroeg God om meer details, want hij wist niet wat hij moest doen. Maar hoe meer informatie hij kreeg, hoe ongemakkelijker hij zich ging voelen.

Ga bij iedereen in het dorp langs, christen of niet, en vraag ze om al hun bezit aan je te geven. Maar zeg daarbij niets over God. Vertrek met alles wat je krijgt naar een verafgelegen plaats, investeer het geld en kom na veertig dagen terug naar het dorp.

Het moet best vernederend zijn geweest om alle deuren langs te gaan en de mensen om hun bezittingen te vragen. Maar het was verbazingwekkend hoe weinig mensen hem uitlachten. Ze hadden zijn moed en bekwaamheid gezien en wisten dat God hem gunstig gezind was. En ik ben er zeker van dat God de harten van veel dorpsbewoners zacht maakte, zodat ze hun geld aan mijn grootvader gaven. Ondanks dat de oogsten mislukt waren, gaven sommige mensen hem zelfs alles wat zij hadden.

Bijna veertig dagen na het vertrek van mijn grootvader, overviel de maffia het dorp. Ze kwamen als sprinkhanen te voorschijn uit de omliggende bergen en beroofden alles en iedereen. Mijn grootmoeder, die met de rest van het gezin was achtergebleven, vertelde me dat ze nog geen kuiken achterlieten.

Toen de maffia het dorp verliet, was mijn grootvader precies veertig dagen weg. De dorpingen verwachtten hem dus terug. Maar hij kwam niet opdagen. De volgende dag kwam een dorping naar het huis van mijn grootmoeder en hij ging vreselijk tegen haar tekeer. Hij pakte haar vast en sloeg haar hoofd meerdere keren tegen de muur. De dorpingen waren behoorlijk wanhopig. Ze leefden in vreselijke omstandigheden. Voordat de maffia kwam, waren ze al arm en leden ze honger door het mislukken van de oogst. Mijn grootmoeder ging de deuren langs om het eten dat zij nog had, te delen met de andere gezinnen. Ze moedigde iedereen aan om geduldig te wachten op de terugkeer van haar man. Sommigen waren hierdoor zo geraakt dat ze beloofden te wachten, zelfs als dit hun dood zou betekenen. Andere dorpsbewoners bleven mopperen.

Na drieënveertig dagen – mijn grootmoeder had al haar eten weggegeven en zelf niets gegeten – was mijn grootmoeder erg verzwakt en had ze alle hoop verloren. Ze besloot zelfmoord te plegen als haar man die dag niet zou terugkeren. Ze nam haar kinderen mee naar de haven om naar hem uit te kijken.

Mijn grootvader droeg altijd een witte sjaal om zijn nek. In de vroege ochtend, bij zonsopgang, stonden mijn grootmoeder en haar kinderen te wachten bij de haven. Er naderde een boot, maar door de schittering van de zon kon ze niet zien wie er aan boord was. Ze zag wel iemand op het dek staan met iets wits om zijn nek. Opeens dacht grootmoeder aan mijn grootvaders sjaal. Toen de figuur ook nog begon te zwaaien met die witte sjaal, wist ze het zeker. Ze trok een kledingstuk uit en zwaaide terug. Hij was het!

Samen met haar kinderen begon ze te dansen en te huilen. Ze wilde haar burens halen, maar ze was zo verzwakt en uitgehongerd dat ze geen stap meer kon zetten. Mijn grootvader was drieënveertig dagen weggeweest. Hij was de enige hoop van het dorp en daarom hadden ook andere mensen zich die dag bij de haven verzameld. Ze waren gekomen om te kijken of er iets te eten was. Zo niet, dan waren ze van plan om daar te sterven. Tegen de tijd dat het schip in de haven aanmeerde, zag het er zwart van de mensen. Met zoveel mensen om zich heen, hadden mijn grootvader en grootmoeder geen gelegenheid om elkaar persoonlijk te begroeten of te spreken. Iemand moest deze gretige en hongerige menigte te woord staan. Mijn grootmoeder, die haar kracht had hervonden, nam deze taak op zich.

Ze klom op de plecht van het schip en keek de dorpingen aan die kort daarvoor nog zo vijandig tegen haar waren geweest. Ze begon met de mededeling dat zij niets zouden

krijgen van het voedsel op het schip, omdat ze zo wreed en gewelddadig waren geweest. Ze berispte hen omdat ze haar en haar man niet hadden vertrouwd of begrip hadden gehad voor zijn vertraging. Het schip was boordevol voedsel, maar vanwege hun hardvochtigheid zouden ze er niets van krijgen. Hierbij noemde ze de man die haar met haar hoofd tegen de muur geslagen had bij name. Iedereen snikte zachtjes en vroeg om vergeving. Ze ging verder door hen eraan te herinneren dat zij nog nooit een dorpeling had bedrogen, maar zichzelf en haar eten voor hen had opgeofferd.

Toen tikte mijn grootvader haar zacht op haar schouder en zei: "Laat mij met ze praten." Hij wendde zich tot de menigte en zei dat het zijn roeping was om mensen tot God te leiden. Hij verzekerde hen ervan dat het hem niet ging om geld te verdienen maar om gehoorzaamheid aan God. God had hem gevraagd om het dorp te redden. Hij legde uit dat hij christen was en dat het voor niet-christenen misschien moeilijk was om te begrijpen wat hij vertelde. Hij legde uit dat het geld van de dorpelingen door de maffia zou zijn buitgemaakt als hij het niet had meegenomen.

Mijn grootvader zei dat dit een bevestiging was dat God hem had weggestuurd om de dorpelingen te redden, en dat het daarom niet meer dan logisch was om in God te geloven. Hij vertelde dat hij dankzij God zoveel geld had verdiend, dat de dorpelingen genoeg te eten zouden hebben voor de komende jaren. Alle gelovigen en onge-

lovigen knikten goedkeurend terwijl ze luisterden. Toen vroeg hij degenen die hem hadden vertrouwd en hem geld hadden gegeven om aan één kant te gaan staan. Hij kondigde aan dat iedere belegger honderd keer meer zou ontvangen dan hij had gegeven. Honderd keer!

De anderen schaamden zich en begonnen mijn grootouders te smeken om hen ook te redden. Ze riepen: "Red ons! Red ons! Red ons!" Mijn grootvader zei dat hij alleen de mensen vertrouwde die hem hadden geholpen, maar hij benadrukte dat God hem had gevraagd het héle dorp te redden. Daarom vroeg hij aan de overgebleven dorpelingen: "Zullen jullie in God geloven?" Ze antwoordden: "Ja! Ja! Wij geloven in God!" Ze klonken ineens niet meer zo hongerig toen ze met hun handen zwaaiden en zo hard juichten als ze konden.

Wat er toen gebeurde, verbaasde iedereen. Grootvader gaf iedereen precies dezelfde hoeveelheid voedsel, of ze hem nu hadden vertrouwd of niet. Vanaf die dag ging het iedereen in het dorp naar de kerk.

U kunt zich voorstellen dat mijn grootvader na dit alles ongekend populair was. Toen de stem kort daarna opnieuw tot hem sprak tijdens zijn tijd van bidden en vasten, had hij zich dus vast willen verstoppen. De stem droeg hem dit keer op om het dorp onmiddellijk te verlaten met zijn gezin. Ik kan me goed voorstellen dat hij zich innerlijk verzette. Hij had net een indrukwekkende reputatie opgebouwd in het dorp. Hij was de beschermer

van de kerk, een briljant zakenman en een evangelist zonder weerga!

Maar de stem hield vol en zei dat het tijd was om het dorp nog één keer te redden. Deze keer door het te verlaten. Mijn grootvader en zijn gezin vertrokken dus uit het dorp, de inwoners in verwarring achterlatend. Wat een vreemde man, moeten ze hebben gedacht. Net nu hij alles heeft bereikt, vertrekt hij!

Ze moeten nog vaak aan deze vreemde man gedacht hebben toen er, kort na zijn vertrek, tyfus uitbrak in het dorp. Vele dorpelingen stierven of raakten gehandicapt. Het was Gods genade dat onze familie werd gespaard.

Maar hoe zat het dan met de belofte dat mijn grootvader het dorp zou redden? Dat is misschien wel het vreemdste verhaal. Grootvader, grootmoeder en hun gezin verhuisden naar een ander dorp, waar een neef woonde. Dit was niet bepaald een fijn dorp. Er woonden veel dieven, overvallers en ander gespuis. Het was net Sodom en Gomorra.

Toch pakten ze hun spullen uit en vestigden ze zich in dit dorp. Zoals ze gewend waren, hielpen ze de armen. Maar na een jaar belandden grootvader en zijn gezin in moeilijke omstandigheden. Er werd bij hen ingebroken en ze werden beroofd. Mijn grootmoeder klaagde, maar mijn grootvader bleef bidden. Hij geloofde dat God op deze manier wilde testen of ze op Hem vertrouwden.

Een jaar later hoorde mijn grootvader Gods luide stem opnieuw. Dezelfde boodschap, en weer drie keer: “Je zult de dorpelingen redden.”

Hij besprak het met mijn grootmoeder, die zich ernstige zorgen maakte. Ze hadden zelf niet eens te eten, hoe moesten ze dan hun vroegere dorp redden? Ze bedacht dat hij misschien weer op zakenreis moest gaan. Hoewel ik me ook kan voorstellen dat ze bang was om weer mishandeld te worden als mijn grootvader weg zou zijn. Maar grootvader beloofde te blijven, want God had hem niet opgedragen ergens heen te gaan of iets te doen. Hij zei dat ze erop moesten vertrouwen dat God een doel en een plan had. Dus wachtten ze.

Mijn grootvader en grootmoeder woonden in een bergachtig gebied. In dat gebied struinden roversbendes rond die regelmatig dorpen binnenvielen. Sommige rovers hadden nog een soort moraal en stalen alleen van de rijken. Anderen beroofden echt iedereen. Op een dag kwam zo'n roversbende het dorp van mijn grootvader binnen. Het waren dit keer 'nette' rovers, die alleen de rijken wilden overvallen. U kunt zich hun verbazing voorstellen toen een arme man – mijn grootvader – hun plunderingen kwam onderbreken. Hij vertelde dat het zondig is om mensen te beroven. Grootvader preekte niet en leidde hen ook niet tot God. Maar de dieven waren met stomheid geslagen en stopten lang genoeg om te luisteren.

De bendeleider vroeg zich af waarom een arme man zijn

leven riskeerde om zijn rijke burens te beschermen, die blijkbaar geen hand uitstaken om hem en zijn gezin in hun armoede te helpen. Hij vroeg mijn grootvader of hij soms in dit dorp geboren was. Grootvader, die met de bendeleider sprak alsof deze een belangrijke gast was, vertelde uit welk dorp hij kwam.

De bendeleider bleek dat dorp te kennen. Hij vertelde mijn grootvader (en mijn grootmoeder, die zoals altijd op een afstandje geïnteresseerd stond toe te kijken) dat ze onlangs in dat dorp waren geweest om de rijken te beroven. Van de dorpsbewoners had hij een verhaal gehoord over een man die het dorp had gered van de hongerdood voordat de tyfus toesloeg. De rover vroeg mijn grootvader of hij die man kende. Mijn grootmoeder hield het niet meer. "Dat is hij zelf!", riep ze uit. Maar nu was de bendeleider nog verbaasder. "Waarom", vroeg hij, "zou zo iemand rijkdom en reputatie achterlaten om naar een dorp te verhuizen waar hem alleen maar armoede en verwaarlozing te wachten staan?"

Mijn grootvader zag een gouden kans om deze bendeleider tot de Heere te leiden. Hij vertelde hoe God hem had weggestuurd uit het dorp om het te redden. Alle dieven lachten spottend. Mijn grootvader, in zijn armoedige kloffe, leek niet echt de aangewezen persoon om een dorp te redden.

Maar mijn grootvader ging onverschrokken door met zijn getuigenis. Hij vertelde dat Gods Woord zijn leven

bepaalde en dat hij ook de inwoners van zijn huidige dorp zou redden. Ook al had hij niets om te geven, God zou zeker tot hem spreken en vertellen wat hij moest doen.

Toen hij dat zei, barstte de bendeleider in lachen uit. Hij wees in de richting van een grote en zware rijstmachine die een aantal van zijn handlangers met zich meesleepen. "We hebben alle dorpen in de omgeving beroofd en nu gaan we verder. Deze rijstmachine is te zwaar voor ons om mee te nemen. God bracht je op het juiste moment op mijn pad. Nu kun je alle dorpen redden!" Alle bendeleden lachten, maar de bendeleider leek te menen wat hij zei.

Grootvader inspecteerde de machine en de rovers vertelden hem hoe handig het apparaat was. Ook gaven ze hem een paard. Ineens was mijn grootvader weer een rijk man. Maar hij was meer geïnteresseerd in de zielen van de dieven dan in rijkdom. Hij liet de rijstmachine voor wat het was en drong er bij de bendeleider op aan zich te bekeren en te geloven dat God leeft. "Geef terug wat je hebt gestolen", smeekte hij.

De bendeleider kapte dit onderwerp snel af en zei dat hij en zijn bendeleden het vlees en de andere gestolen voorwerpen nodig zouden hebben op hun lange reis. Wel gaf hij een afscheidscadeau: zijde voor alle dorpingen, ter compensatie van het ongemak. Mijn grootvader en de bendeleider namen als vrienden afscheid. De bendeleider sprak de hoop uit dat het mijn grootvader zou luk-

ken de dorpen te redden met de hulp van die zeer vreemde God. Grootmoeder vertelde dat de bendeleider beloofde nog eens terug te komen, maar dat heeft hij nooit gedaan. Maar met de hulp van God redde mijn grootvader inderdaad de twee dorpen. En met behulp van de rijstmachine konden ze zelf in hun onderhoud voorzien en beschikte het hele dorp over zoveel rijst als ze nodig hadden.

Niet lang nadat de twee dorpen gered waren, was de stem er opnieuw. "Sung Do! Sung Do! Sung Do!" Terwijl mijn grootvader aan het bidden was, zei God tegen hem: "Het is tijd voor je om China te verlaten. Schiet op en ga zo snel mogelijk naar Noord-Korea."

Dus vertelde mijn grootvader aan de familie dat ze weg zouden gaan. Mijn moeders oudere broer was op dat moment hoofd van het huishouden en zorgde voor mijn grootouders. Mijn grootmoeder zei tegen de kinderen: "Ik kan jullie niet dwingen om mee te gaan, maar ik vertrek. Jullie moeten zelf kiezen." Dus vertrokken mijn ouders, twee oudere broers van mijn moeder en haar jongere broer en zus, samen met mijn grootouders. Er waren twee kinderen die niet mee wilden – een oudere broer van mijn moeder en haar oudere zus.

God vroeg hen om te vertrekken en dat deden ze. Toen ze net vertrokken waren, brak in China de gewelddadige *Culturele Revolutie* uit. Deze periode duurde tien jaar en had als doel alle hooggeleiden in China van hun

machtsposities te stoten. Mao Zedong, de leider van de communistische revolutie in China, was een boerenzoon. Mao's vierde vrouw, de actrice Jiang Qing, maakte zich zorgen over de toenemende populariteit van Liu Shaoqi, die Mao was opgevolgd als voorzitter van de Communistische Partij. Jiang Qing stookte Mao op door te zeggen dat de colleges van Liu Shaoqi aan de universiteit hem hoog aanzien gaven onder de studenten. Dat werkte, want niet alleen Liu Shaoqi werd uit zijn positie gezet, iedere intellectueel werd aangevallen.

Voordat de Culturele Revolutie begon, waren mijn ouders docent. Een van mijn ooms was arts. Al mijn familieleden zouden in China het label 'intellectueel' hebben gekregen, behalve de twee die waren achtergebleven. Het was dus niet voor niets dat de rest van de familie China had verlaten. Opnieuw was mijn familie gered door de stem van God, die mijn grootvader riep. Achteraf weten we van de tientallen jaren van vreselijke onderdrukking in Noord-Korea die hierop volgden. Ik denk dat God ons in Zijn genade heeft verdeeld over de twee landen. Hij zorgde ervoor dat ieder in het land woonde waar hij of zij het het beste kon volhouden en de boodschap van mijn grootvaders God kon bewaren.

Tijdens de Culturele Revolutie verspreidde het socialisme zich sneller dan ooit in China, de Sovjet-Unie en Noord-Korea. Voor de christenen betekende dat grote moeilijkheden. Op 15 augustus 1945 werd Korea bevrijd van de Japanners. De Sovjets bevrijdden het noorden. Er

werd uitgebreid gediscussieerd over de vraag wie de president van deze jonge staat moest worden. Uiteindelijk werd Kim Il Sung gekozen. Hij was bekend in Noord-Korea en had meegevochten tegen de Japanners. De christenen waren erg bezorgd toen hij tot Grote Leider werd gewijd. En die zorgen bleken meer dan terecht.

In die tijd werden mensen die een religie aanhingen met een steen om hun nek in zee gegooid. Voor christenen had de Staatsveiligheidsdienst speciale straffen. Noord-Korea verafgoedde Kim Il Sung en terwijl zijn macht steeds groter werd, werden alle andere religies vernietigd.

Omdat ik in 1958 ben geboren, ken ik de verhalen over deze eerste jaren van vervolging alleen van mijn grootouders. Mijn grootmoeder vertelde met gedempte stem hoe de politie meedogenloos van huis tot huis ging om Bijbels te verbranden en mensen te arresteren die ervan verdacht werden christen te zijn. Ze vertelde me hoe tientallen christenen op de rand van een klif werden gezet. Iedereen moest de vraag beantwoorden: "Wil je trouw zijn aan kameraad Kim Il Sung of wil je in God geloven?" Als ze uit angst voor de dood "Kim Il Sung" antwoordden, werden ze gered. Maar als ze antwoordden dat ze voor God kozen, werden ze van de klif geduwd en verdwenen ze in de kolkende zee. Dat begon in 1960.

In die tijd kwam iedereen die een Bijbel of een ander godsdienstig boek had, in grote problemen. Al deze boeken werden in beslag genomen en verbrand op grote brand-

stapels. Kim Il Sung werd erg benauwd van het idee dat er Noord-Koreanen waren die andere goden aanbaden. Iedere andere god zou een bedreiging vormen voor hem, de 'enige goddelijke stem' van Noord-Korea.

Weinig mensen weten dat Kims grootvader aan moederskant een predikant was en dat zijn hele familie in God geloofde. Zijn vader, Kim Hyong Jik, had op het Sungsil College gezeten, een christelijke school in Pyongyang. Kim Hyong Jik kende God van jongsaf aan, net als Kim Il Sung.

Maar blijkbaar was er iets veranderd. Kim Il Sung wilde dat het boek dat zijn ouders en grootvader hadden vereerd, nergens meer te vinden was in het land. Hij stuurde inspecteurs naar elk huis om dat boek op te sporen en te verbranden en de eigenaar ervan te straffen. Mensen begonnen iedere vorm van religie 'bijgeloof' te noemen, zelfs als ze in hun eigen huis waren. Ik ben er verbaasd over dat mijn familie het volhield om te geloven. Daar is maar één verklaring voor: de stem.

Mijn grootvader heeft zes jaar in Noord-Korea gewoond. Ik was vier jaar toen we aankwamen, elf toen hij overleed. In die jaren ging ik vaak bij hem op bezoek. Hij verbouwde maïs en ik kwam er vooral graag wanneer de kolven rijp waren. Maar ook op de zondagen bezocht ik hem vaak, om te luisteren naar zijn verhalen.

In die laatste zes jaar van zijn leven in Noord-Korea, vastte en bad hij veel. Het was duidelijk dat hij veel aan

zijn hoofd had - waarschijnlijk was hij veel bezig met de toekomst van zijn gezin en hoe hij de boodschap kon doorgeven die hem was toevertrouwd. Mijn grootmoeder zei dat hij in die laatste jaren 's avonds vaak de stem van God hoorde.

Het was op zo'n avond, dat hij snel naar zijn vrouw liep. "Ik hoorde hem!" fluisterde hij dringend. "We hebben geen tijd te verliezen. Verwijder de boeken, voordat het te laat is!" Ik woonde vier kilometer van het huis van mijn grootouders. Ze stuurden mij naar ons huis om zo snel mogelijk mijn moeders Bijbel op te halen. Helemaal buiten adem kwam ik terug en ik gaf het boek aan mijn grootmoeder. Ze legde het bovenop de andere twee Bijbels die onze familie bezat: mijn grootvaders grote oude Bijbel en die van mijn oom. Met een gepijnigd, maar vastberaden gezicht scheurde mijn grootmoeder pagina na pagina uit elk van de drie Bijbels en verbrandde ze een voor een. Ze ging er de hele nacht mee door, totdat er 's ochtends niets meer van over was. Mijn grootvader hield ondertussen de wacht bij de deur.

De volgende ochtend stond er een inspecteur van de Staatsveiligheidsdienst voor de deur. Hij beweerde van een van onze burens informatie te hebben ontvangen dat wij een pistool in huis verborgen hielden. Het was merkwaardig dat hij alleen op de boekenplanken naar het pistool zocht. Uiteraard vond hij niets en hij verliet ons huis met lege handen.

Ik vroeg mijn grootvader steeds opnieuw om dat verhaal te vertellen. Mijn moeder was toen ongeveer dertig. Als kleine jongen was ik gefascineerd door deze rustige, zachtaardige man, die het respect genoot van iedereen die hem kende. Meer dan wat dan ook was ik gefascineerd door zijn verhalen. "Wat heeft u die nacht gehoord?" vroeg ik hem honderden keren. En dan deed hij die stem na.

"Sung Do! Sung Do! Sung Do!"

"Ja?" had grootvader geantwoord. De stem riep hem steeds drie keer. En elke keer antwoordde hij: "Ja?"

Toen zei God: "Het is niet langer de tijd om openlijk te geloven. Je moet vanaf nu geloven in het verborgene. Verbrand de Bijbels. Je hebt bijna geen tijd meer. Doe het snel!"

Het was 1967.

Daarom verbrandde mijn grootvader alle Bijbels, precies zoals God hem had bevolen, en was daarmee de Noord-Koreaanse autoriteiten te slim af.

En het Evangelie bleef zich verspreiden.

2. MENEER BAE VERTELT OVER ZIJN EIGEN LEVEN

'Hananim!'

Mijn eerste herinnering dateert van toen ik vijf was. Mijn grootvader en grootmoeder waren aan het bidden. Met gesloten ogen en gebogen hoofd mompelden ze zachtjes. Het maakte me bang.

Het was niet hun gebed wat me bang maakte, het waren de woorden van mijn grootmoeder toen ze haar ogen open deed en zag dat ik hen aandachtig bestudeerde. Rustig, maar vastberaden zei ze: "Je mag dit nooit aan iemand vertellen. Als je dat wel doet, zullen slechte mensen je komen halen." Natuurlijk heb ik het nooit aan iemand verteld. Maar vanaf dat moment was ik altijd op mijn hoede voor vreemden.

De Tien Geboden hoorde ik voor het eerst uit de mond

van mijn grootvader. Niet dat hij ze zo noemde of dat hij vertelde waar ze vandaan kwamen. Voor mij waren het gewoon tien adviezen die ik hem keer op keer aan mijn moeder, vader, oom en andere familieleden hoorde geven wanneer we zondagochtend vroeg bij elkaar kwamen in het huis van mijn grootouders. *Steel niet. Begeer niet. Lieg niet. Toon eerbied voor je vader en moeder.* Wat het probleem ook was, één van die tien adviezen leek er altijd de oplossing voor te zijn.

Het was voor Noord-Koreanen normaal om op zondag te werken. Maar iedere zondag liepen wij de vier kilometer van onze flat in de stad naar het huis van mijn grootouders aan de rand van de stad. Terwijl mijn grootmoeder het ontbijt klaarmaakte, sprak mijn grootvader met de aanwezige volwassenen. Ze namen met elkaar de afgelopen week door en bespraken wat goed en slecht was gegaan en wat ze in de komende week anders zouden doen. *Steel niet. Begeer niet. Lieg niet. Toon eerbied voor je vader en moeder.*

Daarna bracht mijn grootmoeder het ontbijt binnen en boog iedereen met gesloten ogen het hoofd, waarna mijn grootvader iets mompelde. Je kon het eigenlijk geen praten noemen, het was een nauwelijks hoorbaar gefluister. Soms werd van iedereen verwacht hetzelfde te doen – ook van mij. Ik was nog een kind en vroeg me af wat iedereen toch mompelde. Maar als ik mijn hoofd ophief en mijn ogen opende, voelde ik mijn moeders hand op mijn achterhoofd. Dan liet ik mijn hoofd snel weer zakken en sloot ik mijn ogen opnieuw.

Als kind stel je geen vragen. Vooral niet als je aanvoelt dat de volwassenen om je heen bang zijn om afgeluisterd te worden en als ze blijven herhalen dat kinderen die teveel weten, door slechte mensen worden meegenomen. Pas toen ik een jaar of negen was, won mijn verwarring het van de angst en vroeg ik mijn moeder waarom ik ook moest mompelen. "Omdat de hemel altijd meekijkt", zei ze, terwijl ze haar woorden zorgvuldig formuleerde. "Zelfs als je een potlood steelt. Dus wanneer je iets fout doet, belijd je dat aan de hemel. Als je dat niet doet, word je gestraft. En als je gaat eten, toon je je dankbaarheid."

Zo leerde ik bidden. Eerlijk gezegd begreep ik er weinig van, maar ik besepte wel dat het heel belangrijk was. En gevaarlijk. En ik wist ook dat het ons op de één of andere manier samenbond met de hemel.

Het huis van mijn grootouders was niet de enige plaats waar we samenkwamen voor dit soort dingen. Niet ver van ons huis was een prachtig zandstrand met pijnbomen. Grootvader ging er vaak heen om te vissen en mijn vader, moeder en andere familieleden verzamelden zich dan om hem heen voor wat we 'vraag-en-antwoordsessies' noemden. Daar, tijdens zo'n zondagse ontmoeting op het strand, hoorde ik voor de eerste keer de naam van God uitgesproken worden: *Hananim* – het Koreaanse woord voor 'de enige God'. Zuid-Koreaanse christenen gebruiken dat woord altijd om de naam van God aan te duiden, maar in Noord-Korea hoor je het bijna nooit. Als Noord-Koreanen op een bijgelovige manier over de natuur en goddelijke

krachten spreken, gebruiken ze het woord *Hanulnim*. Dat betekent letterlijk 'Heer van de hemel' en is een meer algemene term voor goddelijkheid. Ook tijdens de wekelijkse samenkomsten bij mijn grootouders thuis gebruikten we dat woord. Maar die dag op het strand kwam het woord met zo'n kracht uit grootvaders mond dat het wel leek of er een vuurpijl werd afgeschoten. "*Hananim!*" Ik vroeg me af of ik het misschien verkeerd verstaan had.

Als grootvader ziek was, leidde grootmoeder de wekelijkse bijeenkomst. Grootvader overleed zes maanden eerder dan grootmoeder. Hun opmerkelijke leven eindigde opvallend rustig tijdens deze periode van geloven in het verborgene. Ze werden niet ernstig ziek, seniel of dement. Ze overleden gewoon rustig in hun slaap.

"Ze waren mysterieuzer dan geesten" zeiden mijn ouders over mijn grootvader en grootmoeder. Dat is ook wel logisch als je alle verhalen over hen hoort. Zeker over mijn grootvader, die ook tijdens zijn laatste levensjaren in Noord-Korea nog regelmatig met God sprak. Maar mijn grootouders waren meer dan mysterieus. Ik zal hen altijd herinneren als vriendelijke, beleefde en respectabele mensen. Zelfs als kind was ik onder de indruk van hun karakter.

Toen ze stierven, was ik elf jaar oud. Niet lang daarna kwamen de slechte mensen voor wie ik altijd was gewaarschuwd en werden wij zelf 'mysterieuze geesten'.

Noord-Korea heeft zich altijd laten voorstaan op de etnische